

STUDENTENARTIKEL

Natuur op de grens

Waar Nederlandse en Duitse runderen worden gescheiden

Met de huidige technieken is het moeilijk voor te stellen dat landsgrenzen vijftig jaar geleden vaak moeilijk te lokaliseren waren. De onzekerheid over de precieze grens leidde ertoe dat er zones om de landsgrens als 'grijze' en perifere grensgebieden werden ervaren: Daar kon je beter niet zijn, anders kon je zo maar over de grens zijn, overgeleverd aan 'die anderen'. Het grensgebied werd zo een soort niemandsland. In deze gebieden kreeg natuur meer rust en ruimte dan elders en dat is nog steeds te herkennen. De schoonheid van dergelijke gebieden valt tegenwoordig juist op. Maar waar de natuur zich over de grenzen heen heeft ontwikkeld, zijn beheerbeslissingen vaak onderhevig aan de scheidende werking van de grens. Maar is die ingesleten weg wel altijd de beste?

— Merlinde Al (afgestudeerd European Public Administration, Universiteit Twente)

> Voor mijn scriptie heb ik onderzoek gedaan naar de effecten van de Duits-Nederlandse grens op de samenwerking in het grensoverschrijdend natuurgebied het Witte Veen. Tijdens mijn studie European Public Administration heb ik geleerd over de Europese Unie, waarin de vier onderwerpen economie, sociologie, politicologie en recht het grootste deel van de leerstof bevatten. Wat mij intrigeerde was hoe de grote diversiteit aan landen en regio's van Europa samen een unie hebben gevormd, en hoe deze unie op veel plekken breken leek te vertonen. Een voorbeeld van zo'n breuk is een (nationale) grens: een plek waar verschillen tussen landen of regio's samenkomen. Wat is het effect van zo'n breuk op de omliggende grensregio? In mijn onderzoek heb ik gekeken naar de samenwerking in een kleine regio. Mijn bevindingen bieden niet alleen een inkijk in internationale samenwerking, maar ook in de effecten op lagere niveaus zoals regionaal of lokaal. De regio is in kaart gebracht door te kijken naar fysieke kenmerken van een grens, te achterhalen waar deze kenmerken vandaan komen, en dit aan de hand van bestaande theorieën over grens effecten uit te leggen. Voor het onderzoek heb ik contact gehad met natuurterreinbeheerders, gemeente en waterschappen. De conclusie van het onderzoek is dat er kenmerken van de grens waarneembaar zijn in de grensregio. Verder resulteert de grens in minder samenwerking in de grensoverschrijdende gebieden. Ik zet in dit artikel uiteen hoe een gebrek aan breed gedragen initiatieven de grensoverschrijdende samenwerking belemmert.

Schotse Hooglanders en Heckrunderen

Het Witte Veen is een natuurgebied van 290 hectare in Nederland en 28 hectare in Duitsland. In beide landen heeft het gebied een Natura 2000-status. In het Witte Veen zijn grenskenmerken zichtbaar, in Nederland is het gebied opgesteld met routes, in Duitsland is het alleen vanaf de zijkant beleefbaar met informatiepanelen. Er grazen in Nederland Schotse Hooglanders en in Duitsland Heckrunderen. Terwijl in Nederland het gebied een habitatstatus heeft, is dat in Duitsland een habitat- en vogelbescherming. Dit soort bestuurlijke verschillen hebben ertoe geleid dat het gebied als twee losse gebieden wordt beheerd: Het Witte Veen in Nederland en das Witte Venn in Duitsland. De nationale grens lijkt hier te fungeren als barrière tussen beheerders aan beide zijden van de grens.

Dit laatste wordt bijvoorbeeld bevestigd door een raster dat in het noorden van het gebied het Duitse deel scheidt van het Nederlandse. Dit raster is op de nationale grens geplaatst om de twee kuddes runderen te scheiden. Het hek dateert van de tijd dat aan de Duitse zijde nog geen natuur was en aan Nederlandse zijde al wel. Toen het Duitse gebied net was aangekocht, was er een proef waarbij het hek over een afstand van tien meter was geopend, om te zien of de Schotse Hooglanders dan ook aan Duitse zijde zouden grazen. Dit gebeurde niet voldoende. Hierom werd besloten om het hek weer te herstellen en in Duitsland eigen runderen te laten grazen. Omdat het gebied aan Duitse zijde niet groot genoeg voor het aantal runderen is, moet er, in tegenstel-

ling tot in het Nederlandse deel, in de winter worden bijgevoerd.

Twee keer Natura 2000

Een ander voorbeeld is te vinden bij een akker die tussen het Nederlandse en Duitse deel van het Witte Veen is ingeklemd. De akker is van een Duitse boer, maar ligt op Nederlandse grond. In het noorden van het Witte Veen komt hoogveen voor. De akker zorgt door drainage niet alleen voor ontwatering van de eigen grond, maar ook voor die van het aangrenzende hoogveengebied. Om dit probleem op te lossen, wil de boer verplaatsen naar Duitse grond, dicht bij de rest van zijn bedrijf. Er is daar agrarische grond beschikbaar, de natuurbeheerders hebben geld beschikbaar voor de aankoop, maar tot op heden gebeurt er niets vanwege een fiscaal probleem: de dubbele belasting. Voor het aankopen van de grond in Duitsland (voor de boer) dient belasting te worden betaald, net als voor het aankopen van de grond in Nederland (van de boer). En niemand wil de "dubbele" belasting betalen, dus blijft de situatie zoals die nu is, met alle nadelige gevolgen voor het hoogveen.

Een laatste beeld kan worden geschetst aan de hand van waterbeheer rond het Witte Veen. Tegen de noordelijke grens van het natuurgebied stroomt de Hegebeek. Deze beek is in het beheer van Waterschap Vechtstromen. Deze beheerder is de laatste jaren bezig geweest met het weer natuurlijk maken van beken in hun beheerge-

bied. Hierbij kan worden gedacht aan natuurlijker oevers, en het verondiepen van de stroom, wat een positieve bijdrage zou leveren aan het natuurgebied doordat de waterstand hierdoor omhoog zou gaan. Een verwezenlijkt voorbeeld is te vinden bij de Dinkel, die meer meandert en minder diep is geworden. Het waterschap ziet eenzelfde mogelijkheid voor de ontwikkeling van de Hegebeek. Deze beek komt uit Duitsland, waar het water afvoert van de omliggende geïrrigeerde agrarische percelen. Om de beek te verondiepen is het daarom nodig om een overslagbak te creëren die de piekbelasting kan opvangen. Jaren geleden is hiervoor overleg geweest met de Duitse zijde, waar overeengekomen was dat de opvangbak aan Duitse zijde gerealiseerd zou worden. Tot op heden is er echter niet een dergelijke plek ontwikkeld, waardoor de plannen van Waterschap Vechtstromen met de Hegebeek ook moeten wachten.

Ook in de regelgeving gaat niet alles gelijk op. Het Witte Veen heeft aan beide zijden een Natura 2000-status, maar het beheer is gescheiden en de twee delen hebben onafhankelijk van elkaar een Natura 2000-status aangevraagd en ontvangen. Vanwege een minimum oppervlak eis heeft dit aan de Duitse zijde ervoor gezorgd dat de aanvraag moest worden gecombineerd met een ander Duits natuurgebied. De Natura 2000-status in Duitsland is dus afgegeven voor het Witte Venn, gecombineerd met het Krosewicker Grenzwald, wat enkele kilometers ten zuiden tegen

De ervaring van Jaap in 't Veld, gebiedsmanager Twente van Natuurmonumenten:

Vanaf 1995 heb ik geprobeerd om samen met Peter Pavlovic (ecoloog Kreis Borken) het Witte veen in een goede afstemming te beheren. Er zijn diverse aankopen gerealiseerd en er is natuurontwikkeling geweest aan beide zijden van de grens. De Natura 2000-aanwijzing is door goede afstemming tussen de beheerders uiteindelijk door de beleidsmakers overgenomen. De inzet van vrijwilligers is grensoverschrijdend, onder andere voor de monitoring en voor de uitvoering van het terreinbeheer. Verder wisselen we signalen uit over grondaankopen, wisselen we kennis uit en stellen we een gezamenlijke natuurvisie op. We brengen gezamenlijk de hydrologie in beeld en stemmen we de begrazing in beiden gebieden op elkaar af. Waar het wringt is vaak op beleidsniveau en deskundigen, die het Witte Veen sterk onderwaarden en het herstel frustreren.

de grens aanligt. Die gebieden zijn niet onderling verbonden. Omdat het Witte Veen niet als één gebied een Natura 2000-status heeft ontvangen, zijn er ook twee verschillende beheerplannen opgesteld. In het Nederlandse beheerplan zijn andere punten opgenomen dan in het Duitse beheerplan. Zo staat in het Nederlandse beheerplan de bescherming van de kamsalamander, maar in het Duitse beheerplan wordt deze beschermde diersoort niet genoemd. De Duitse beheerder zegt dat de kamsalamander daar niet is waargenomen, en zijn prioriteiten gaan uit naar waargenomen dieren zoals de boomkikker (die aan beide zijden van de grens wordt beschermd). De Nederlandse beheerder vertelde dat de kamsalamander om de paar jaar migreert naar een nieuw leefgebied. Doordat onderlinge verbondenheid van natuur in Nederland een lagere prioriteit is geworden bij de overheid, worden de migratiemogelijkheden van de salamander in Nederland nu minder. Een oplossing zou kunnen worden gezocht vlak over de grens, maar doordat de kamsalamander daar niet in het plan staat, wordt daar geen mogelijkheid gezien om een leefgebied voor de salamander te ontwikkelen.

Ingesleten barrière

Deze voorbeelden kunnen komen door verschillen in cultuur, bestuur en wetten. Zo zijn er verschillen tussen het belang van bestuurlijke hiërarchie, mist er consistentie bij geslotenverklaringen voor auto's en mag er wel door boeren worden gejaagd in Duitsland, maar niet in Neder-

land. De nationale grens heeft als gevolg dat alle beheergebieden eindigen op dezelfde plek. Het is niet enkel een grens van een nationale overheid, maar ook van alle organisaties die binnen een land actief zijn (bijvoorbeeld natuurbeheer en waterschappen). Organisaties zeggen onderling in een land wel contact te onderhouden en te overleggen, maar deze gewoonte is veel minder aanwezig over de grens heen. Het lijkt erop dat er pas wordt gekeken naar grensoverschrijdende samenwerking als er "iets te halen valt".

De mogelijkheid tot samenwerking wordt vaak terzijde gelegd vanwege bureaucratische hindernissen, verschillen in beoordeling van lokale beheerders, of simpelweg ingesleten gewoontes. Toch is het te simpel om deze breuk te accepteren omdat de negatieve gevolgen ervan te voorkomen zijn. Het is niet langer voldoende om te wachten op regelgeving van bovenaf, of te denken dat grensoverschrijdende samenwerking enkel een verantwoordelijkheid is van de Europese Unie. Succesvolle samenwerking is immers op ieder vlak van belang, ook tussen kleine partijen aan beide zijden van een grens. De grens is te vaak een ingesleten barrière tussen twee nationale overheden én tussen natuurbeheerders, én tussen toeristische netwerken, en zelfs tussen twee kuddes runderen.

Hulp van buiten

Toch hoeft deze ingesleten weg van beheren tot aan de grens niet te worden bewandeld. Er zijn wel degelijk mogelijkheden om op lokaal niveau hechter samen te werken en bureaucratische barrières op te heffen. Een succesvol voorbeeld op de grens bij het Witte Veen is te vinden bij de Haarmühle, een restaurant aan Duitse zijde, dat tegen het Nederlandse Witte Veen aan ligt. Bij deze locatie lijkt het niet langer te gaan om samenwerking over de grens heen, maar speelt de grens geen rol meer. Zo waren er klanten en werknemers van beide zijden van de grens, en waren zowel producten als taal geïntegreerd. De locatie wist in te spelen op de juiste mix van vakantiegevoel van (over) de grens, gecombineerd met het gemak van thuis. Typerend aan deze locatie was dat hij niet in het leven geroepen was door een hogere instantie, maar dat hij al honderden jaren op deze plek was, en was meegegroeid met de tijd en nieuwe mogelijkheden.

Grensoverschrijdende samenwerking hoeft niet op zichzelf te staan. Zowel binnen Nederland als internationaal zijn er instanties om initiatieven te ondersteunen (INTERREG en de euregio's in de EU, IPO in Nederland). Deze organisatie handelen wel aan de hand van lokaal initiatief, dus zonder lokale vraag zullen ook geen resultaten worden geboekt. Na vele jaren van Europese integratie is het hierom niet langer voldoende om te wachten op regelgeving van bovenaf, maar is het tijd om lokaal te verbinden en op kleine schaal grensoverschrijdend samen te werken.<

merlinde.g.al@gmail.com

Voor verdere informatie over dit onderwerp zie de volledige these op http://essay.utwente.nl/70789/1/Al_BA_BMS.pdf